

Cséby Géza

A Megváltó Gyógyszertártól a Lótusz Patikáig*

Száz éve nyitotta meg Hévíz első gyógyszertárát Cséby Lajos

A Tapolcai Életrajzi Lexikon I. kötete írja, hogy a Csébyek már a XVIII. században is tősgyökeres, nemesi eredetű tapolcai családnak számítottak. Ifjabb Cséby Antal 1819. január 18-án született idősb Cséby Antal és Szalay Erzsébet utolsó gyermekeként. Hat leánytestvére közül csak Anna, Teréz, Viktória és Erzsébet maradtak életben. A család, Anna jóvoltából, később Batsányiakkal került rokonságba, de rokoni szálak fűzték őket a Mojzerekhez, Wittmannokhoz, Vajdáékhoz, a Gindl családhoz is. Az ifjabb Antal a korabeli Tapolca ismert és tisztelt személyisége volt, a virilisták között tartották számon. Tagja volt a felsőbb népiskolai iskolaszéknek, az ipariskola ellenőrző bizottságának, bizottsági tagja volt az Irgalmas Nővérek zárdája építésének. 1854. június 6-án vezette oltár elé Mojzer Karolinát, kitől négy gyermeke született.

Az ifjabb Cséby Antal és Mojzer Karolina harmadik gyermeke: Lajos, a tapolcai Fő tér 8 száma alatt lévő egykori kasznár-ház egyemeletes klasszicista épületében látta meg a napvilágot 1867. augusztus 27-én. A tizenegy éves Antal és a három éves Ilona Lajos személyében kistestvért kaptak, majd három évre rá az utolsó gyermek, Árpád is megszületett. Ebben, a tóra lefutó kerttel gazdag épületben lakott korábban Terplán Mihály püspöki számtartó, kasznár, valamikor az 1840-es évek derekán, kinek családi tragédiája mind a mai napig elevenen él a város lakóinak emlékezetében. Ugyanis leányát az ifjú Eleonórát báró Waldenstein Elemér hadnagy szerelemféléstől megölte, majd önmagával is végzett. De más érdekes tapolcai események is fűződtek az öreg házhoz, ahogy azt Pécs Gyuláné Beszedics Margit *Régi emlékek, régi emberek* című romantikus, nosztalgikus hangulatú könyvében leírta. Ez a ház vásárlás útján került a Csébyekhez, miután az 1860-as években Bám Mihály gazdatisztól ifjabb Cséby Antal jómódú kereskedő, a tapolcai 1848/49-es nemzetőrszázad egykori tagja megvette. Feleségével, Karolinával együtt tisztességgel nevelték a sorra megérkező gyermekeiket. Egyik fiukból, a legifjabb Antalból, Szentendre híres orvosa lett, Ilona leányuk előbb dr. Esső Gyula ügyvédhez, majd annak halála után kisgeszényi Szabó Elekhez, Felsőőr járás főszolgabírójához ment feleségül, Lajos gyógyszerész diplomát szerzett, Árpádnak Badacsonyan voltak birtokai.

* Részlet a készülő családtörténeti vázlatból – a szerk.

Ifjabb Cséby Antal hetvenöt éves korában, 1895. november 1-jén hajtott örök álmra a fejét. Negyvenegy éven át hű társa Karolina, tizennyolc évvel élte túl férjét. Pécsné Beszedics Margit már előbb említett könyvében visszaemlékezik Cséby Antal halálára, híven rajzolva le az öreg kereskedő, már csak kedvtelésből üzemeltetett, nem annyira pénzszerzésből működtetett, a tulajdonosokkal együtt megvénült, ódon boltját: *„Hirtelen elhatározással nyakamba vettem édesanyám nagy gyapotkendőjét, markomban szorongatva a délelőtt kapott két krajcárt, lefutottam a lépcsőn a Cséby bácsi üzletébe levevős képet, vagy ahogy akkor hívtuk, színes matricát venni... Földszinten a mai nagytrafik helyén volt a Cséby bácsi boltja. Azóta sem volt ilyen bolt a világon! Hűvös és enyhén dohos mélyén békén pihentek a negyvennyolc óta forgalomba jött lehető és lehetetlen magyar ipartermékek. Koppantók, ólomptykék, olajmécsek, változatos mécses belekkel. Rézgombok, dorombok, bugylibicskák, faragott játékcsigák, édesgyökér, körfésűk férfiak részére, mert akkor még ilyent viseltek Füred vidékén az öreg, békebeli nemes emberek. Volt ott egy érdekes muzsikáló kép, ha felhúzták muzsikált és járni, zakatolni kezdett egy kis malom. S mindezek koronája volt a sok színes matrica! A Cséby bácsi matricái olyanok voltak, mint a mai élet, más volt a kép és más a csalfa látszat. (...) Az öreg Cséby bácsi betegsége óta nem tudott járni. Az ajtónál ült egy jól kipárnázott karosszékekben, kurta, kampós botjával türelmetlenül kopogott a padlón. (...) Elgondolkozva nyúltam a boltajtó kilincse után, de megállott a levegőben a kezem. Előttem titokzatos nagy fekete vasajtó állt komoran, a közepén fehér cédula, a cédulán írás. Nehezen betűztem: - Ha-lál e-set, - mi-att, zár-va! (...) Naca, egy kis faluból hozzánk került kis dajkalaný, lélekszakadva futott utánam. – Jaj, kisasszonyka tudja már? Meghalt a Cséby bácsi! Megütötte a szél! (...) Ahogy ott álltunk a Cséby bácsi ravatalánál, eltűnődve néztem rá. Olyan más lett, olyan idegen. A haragos, piros arcú apró emberke, mintha egyszerre megnőtt volna valamennyiőnkön. Az arca szelíd, nyugodt, ősz szakálla mögött valami titkolódzó, rejtelmes mosolygás bujkál, mintha mulatna a mi megszeppenésünkön.”*

Cséby Lajos apja halálakor már okleveles gyógyszerész volt. Elemi iskolai tanulmányait szülővárosa népiskolájában kezdte, majd középiskoláit Budapesten végezte, ott is érettségizett. Érettségi vizsgáját követően beiratkozott a budapesti egyetem gyógyszerészeti fakultására. Pergamenre írt diplomáját híres professzorok, Högyes Endre és Fodor József látták el kézjegyükkel. Az oklevél hátulján az egyik hivatalos bejegyzés az alábbi: *„Ezen oklevél tulajdonosa Cséby Lajos gyógyszerész mester 1891 évi szeptember hónapban a szabályszerű két évi segédi időt kitöltvén, oklevele gyógyszerészeti nyitására vagy önálló vezetésére érvényesnek tekintendő. Szfehérvár, 1892 évi november hó 28án. Sárközy Antal Fejérvármegye alispánja”*. Az egyetem elvégzését követően először a budapesti Antal gyógyszerészertárban dolgozott, mint beosztott gyógyszerész. Tapolcára szeretett volna visszajönni, de ott már működött

gyógyszertár, új nyitására nem volt lehetőség, így a négy és félezer lakost számláló Dunaadonyban vásárolt patikát, a „Megváltó”-hoz címzettet. A patika 1895-ben már az ő nevében működhetett, mert a Sümeg-Szentgróth lap 1895. február 10-i száma a következő hírt közölte: „*Cséby Lajos dunaadonyi gyógyszerész eljegyezte Luiszer Erzsike kisasszonyt, Luiszer Lajos sümegi birtokos kedves lányát.*” Nagy volt ugyan a korkülönbség – az ara tizenegy évvel volt fiatalabb vőlegényénél –, de a házasság mindkét fél részéről jó partinak számított. Ráadásul csinos is volt a menyasszony, nem véletlen tehát, hogy többen szerették volna feleségül venni, így Malomsoky Jenő is, aki rendületlenül bízott a bimbózó szerelem beteljesülésében. Mindhiába. Az esküvőre 1895. július 22-én került sor. A Sümeg-Szent-Gróth című lap július 28-i számából megtudhatjuk, hogy „*díszes esküvő volt Sümegen (...) Ekkor esküdött meg a rom. kat. Templomban Cséby Lajos dunaadonyi gyógyszerész Luiszer Lajos kedves leányával Erzsikével.*” A lap szinte mindenről beszámolt. Így tudhatjuk, hogy a násznagyok között ott volt Mojzer József és Viriusz Vince, a nászasszonyok között Viriusz Vincéné és Szabó Elekné született Cséby Ilona, a vőfélyek között Luiszer Jenő mohácsi gyógyszerész és dr. Mojzer György keszthelyi orvos. S még nagyon sokan mások: nyoszolyólányok, vendégek egész sora. Véget nem érő felköszöntők voltak az ifjú pár boldogságára.

Az esküvőt követően fiatalasszony átköltözött Adonyba, hogy vezesse férje háztartását, segítsen a könnyebb gyógyszerertári feladatok megoldásában. A településen a patika épülete már nem beazonosítható. A helybeliek – nem mindenben forrásértékű - elbeszélése szerint a Fő utcán létezett egykori földszintes épület, helyén ma már egy másik ház áll. Nincs adat a gyógyszerertárra Lendvay Zoltán „Adony, a történelemben” című monográfiájában, nincs egyetlen hivatkozás a helybéli könyvtárban sem. A Duna-parti kis település nem tartozott a leggazdagabb községek közé. Elképzelhető volt tehát, hogy a dunaadonyi tartózkodást eleve csak átmenetnek számított. Árgus szemekkel kutathattak, kereshettek egy Tapolcához közelebb eső városkában felmerülő lehetőséget.

A Luiszer családban is volt patikárius. Luiszer Erzsébet nagybátyja (édesapjának Luiszer Lajosnak édestestvére) Luiszer Viktor gyógyszerész Mohácson birtokolt patikát. Mohács elismert polgára volt, virilis, tagja a mohácsi képviselőtestületnek, választmányi tagja a Kisdédóvó Egyletnek, a Vöröskereszt Egyletnek, a Mohácsi Önkéntes Tűzoltó Egyesületnek. Választmányi tagja, majd alelnöke a Mohácsi Kaszinó Egyesületnek. Jómódú polgárként rendszeresen jótékonykodott, adományaival tevélegesen segítette az arra rászorulókat (árvízkárosultak, szegények, polgári iskola, kaszinó építés, stb.).* A Vasárnapi Újság 1887. június 5-i számban található meg azt a

* Köszönettel tartozom Udvarácz Márkonak, a mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeum muzeológusának, értékes segítségéért.

„Máriacelli gyomorcseppek” hirdetését, amelyben, mint forgalmazó a mohácsi Luiszer patika is megjelenik. 1891-ben a Királyi Magyar Természettudományi Társulat 1891 évi Emlékkönyvében még mohácsi gyógyszerészként írják le, de Ferkov Jakab a Gyógyszerésztörténet című lapban (2006/2.) arról tájékoztat, hogy a „II. Lajos királyhoz” címzett gyógyszertárat Luiszer Lajos 1891-ben eladta Auber Vilmos gyógyszerésznek. Sajnos nem tudjuk hová költözött, hol folytatta gyógyszerészi hivatását.

A fiatal házaspárnak, Lajosnak és Erzsébetnek Dunaadonyban négy gyermekük született: Zoltán, Margit, Edit és Géza (legutolsó gyermekük László, már Keszthelyen). A gyerekek közül később ketten az egészségügyi pályát választották: Zoltán a budapesti Szent Rókus Kórház sebész-főorvosa, Géza gyógyszerész lett. Még Adonyban értesültek arról, hogy a Tapolca és Vidéke lap egyik 1897-es számában felhívást intézett olvasóihoz Batsányi hamvainak hazahozatala érdekében. Cséby Lajos, mint a Batsányiakkal rokon tapolcai születésű lokálpatrióta, nagyobb összeggel támogatta a hazafias kezdeményezést.

A XX. század első éveiben nyílt arra lehetőség, hogy Cséby Lajos és felesége az eladó keszthelyi gyógyszertár reál jogát megvegye. A keszthelyi „Két Oroszlánhoz” címzett patika az eddigi kutatások tanúsága szerint, valószínűleg Zala vármegye másodikként megnyitott gyógyszertára volt. (Tudomásunk szerint az elsőt Nagykanizsán alapították.) Felvetődött annak lehetősége, hogy a gersei Pethő család volt a fundátor az 1730-as évek körül, de erre hitelt érdemlő dokumentum nincs. Valószínű, hogy Festetics Kristóf az alapító, a patikát üzemeltetők pedig a ferences-rendi barátok voltak. P. Takáts I. művében a „Szent Ferenc fiai Veszprém egyházmegye területén, különös tekintettel a XVII. és XVIII. századra (Zm. Levéltár) azt írja, hogy a patika a ferences rendházban már 1748-ban működött. Juranics József keszthelyi páter franciskánus 1754. március 24-én kelt leveléből tudjuk, hogy Festetics Kristóf az apothéka felállítására 200 rénus forintot rendelt, amit a páter a keszthelyi tiszttartótól vett át. A patika 1845-ben nevet is kapott: „Két Oroszlán”. 1860. március 7-én közlik a Festetics adminisztrációval, hogy a császár engedélyezi a Festeticseknek a patika reál jogát. Ez azt jelentette, hogy nem gyógyszerész végzettségű is tulajdonolhatta nevezett gyógyszertárat. A legfelsőbb engedély tulajdonában a Festetics család már 1864-ben eladta a vállalkozást bizonyos Vadona János gyógyszerésznek.

Csébyék Bozó Gézától és feleségétől Seeger Rózától vették meg a Két Oroszlánhoz címzett reál jogú patikát. Korábban Barna (Braun) Pál volt a tulajdonos. Ennek halála után Braun Györgyre és Bozó Gézánéra született Seeger Rózára szállt - öröklés útján - a gyógyszertár. A birtokba vételre 1903. május 1-jén került sor, Zala megye tiszti főorvosa pedig 1904. május 31-én közölte levelében, hogy az adás-vételi szerződést bejegyezték. A tulajdonosok Cséby Lajos és Luiszer Erzsébet lettek. A Keszthelyi Hírlap 1903. március 1-jei

száma a következő hírrel jelent meg: „*Csak nemrég adtunk hírt arról, hogy Gerő Izsó az Őrangyalhoz címzett gyógyszerét eladta; most regisztrálhatjuk azt a hírt is, hogy a keszthelyi másik gyógyszerár is gazdát cserélt, a mennyiben a két oroszlánhoz címzett Bozó-féle gyógyszerárát Cséby, dunaadonyi gyógyszerész megvette 100.000 koronáért.*” A megvásárolt patika a Festetics utca 18 szám alatti egyemeletes eklektikus háznak a földszintjén volt. Az emeleten a Cséby család lakott. A gyógyszerár bejárata viszonylag egyszerű volt és kirakat helyett is csak szokványos ablakok díszítették az ajtó két oldalát. Az új tulajdonosok úgy döntöttek, hogy kellemesebbé, szebbé, elegánsabbá teszik az utcai frontot. Dupla szárnyú faragott bejárati ajtót készítettek, amelynek alsó negyedében egy-egy oroszlánfejet faragtattak ki, a felső két harmadban maratott üvegablakok díszeltek. Az ajtó két oldalán megnagyobbítva az ablakokat, két kirakatot alakítottak ki, szintén gyönyörűen maratott üvegekkel. (Ma már csak a két maratott kirakatüveg emlékeztet a régmúltra.) A gyógyszerár belső berendezése vörösfenyőből készült, összeállításánál egyetlen szeget sem használtak, csapokkal oldották meg az erősítéseket. A fiókok fogantyúit halvány-zöld csiszolt üvegből készítették. Amikor 1957 környékén a berendezést szétverték, hogy mesterséges bútorlapokból készült berendezéssel cseréljék ki, egyetlen egy szű sem volt a fában, egyetlen apró részlete sem volt korhadt. Ekkor kerültek kidobásra a gyógyszerár még meglévő, féltve őrzött régi patikaedényei. Jelen sorok írójának lehetősége volt, hogy pár darabot kimentsen a személtrepre való elszállításra váró konténerből. Ekkor tűnt el – többek között - egy körülbelül ötven centiméter magas, figurákkal díszített barokk bronz mozsár is.

Cséby Lajos jelentős szerepet vitt Keszthely társadalmi életében. A város virilisei között tartották számon. 1912-ben Keszthelyen a hetedik, 1913-1916 közötti években a nyolcadik helyen állt a virilisek listáján. A megyei listán általában a századik és száznegyvenedik hely közé került. Választmányi tagja volt a Keszthelyi Takarékpénztár Részvénytársulatnak, a keszthelyi Társaskörnek, vezetőségi tagja a Magyar Gyógyszerész Egyesület Vas-Zala Vármegyei Kerületének, tagja a vármegye közegészségügyi bizottságának, a Balatoni Szövetségnek, a Királyi Magyar Természettudományi Társulatnak, a Fejérvármegyei és Székesfejérvári Városi Történelmi s Régészeti Egyletnek, pártoló tagja a Természettudományi Könyvkiadó Vállalat nyolcadik, 1893-1895 évi ciklusának. Számos jótékonyági kezdeményezés, adomány fűződött nevéhez. Segítette a szegény tanulók élelmezését azzal, hogy a szegény sorsú keszthelyi gimnazisták egy-egy nap teljes ellátást kaptak költségén, száz Koronával alapító tagja volt az Ifjúság Segítő Egyesületnek, támogatta a karmacsi tűzoltó-egyesületet, a sport-egyesületeket. Számos alkalommal eszközölt felülfizetést az egyes jótékonyági koncerteken, vacsorákon. Felesége a Szociális Missió Társulat aktív pártfogója volt, és anyagilag támogatta az arra rászorulókat.

Nem hanyagolta el a szakmai továbbképzéseket, a gyógyszerész szakma különféle rendezvényeit, sőt olykor maga is aktív szervezője volt. 1925. május 24-én a Keszthelyi Hírek című lap a következőkről tájékoztatja olvasóit: *„Gyógyszerészgyűlés. Folyó hó 20-án, vonaton és autókon kb. 40 Zala-, Somogy- és Vas megyei gyógyszerész érkezett Keszthelyre az Úri Casinó helyiségében megtartandó gyógyszerészgyűlésre. Este dr. Ivanits Károly és Cséby Lajos rendezése mellett az Amazon éttermében társasvacsora volt, 21-én pedig a közgyűlés után a Bocskai éttermében társas ebéd. A gyűlésen gyógyszerész ügyeket tárgyaltak.”*

A mindennapok csendes álmodását olykor rendkívüli események kavarták fel. A Balatonvidék 1913. október 5-ki száma a következőkről számolt be: *„Nagy ékszerlopás Keszthelyen. Cséby Lajos keszthelyi gyógyszerész nejének több ezer koronát érő ékszereit ellopták. A tolvajnak eddig nincs semmi nyoma. A csendőrség erélyesen kutat.”* Ennyi a szűkszavú közlemény. Sem a körülményeket, sem a lehetséges elkövetőket nem tudták megnevezni. A csendőrség azonban valóban „erélyesen” nyomozhatott, mert ugyanezen orgánus október 19-ki számában már a sikeres nyomozás lezárásáról adhattak tudósítást: *„Megkerült a negyedik ékszertolvaj. Annak a nagyarányú ékszerlopásnak, melyet szept. 30-án Cséby Lajosné kárára követtek el, a múlt héten megkerült a negyedik tagja is Brandt Aranka cigányleány személyében. Nála volt az aranyóra, melyet a többi ékszerrel együtt loptak el. Most még az óralánc és a nyakék hiányzik, de remélhető, hogy ezek után azok is megkerülnek. A nyomozásban és a tolvajok kézre kerítésében igen nagy érdemeket szerzett Varga Ferenc csendőrőrs-vezető is, kit ügyességéért feltétlen elismerés illet.”* Reischl Marcell kétkötetes visszaemlékezésében egy másik, még 1911-ben történt esetet, gyilkosságot írt le: *„Egyszer csak hirtelen kopogás után – szinte berobbant Csányi Lajos, a Cantin vendéglő bérlője és felindulástól remegő hangon közölte, hogy Lénárd közjegyző elleni gyilkos merénylet hírért hozták a vendéglőjébe most érkezett iparosok. (...) később tudtuk meg a töredékes elbeszélésekből, hogy Római Béla Lénárd közjegyzőt – amikor kávéja elfogyasztása után a kávéházból kilépett – két revolverrel leterítette. Lénárd Ernő összeesett. Nagynehezen átsegítették az úttesten és a Cséby gyógyszerertárból kihozott székre ültették. Erősen vérzett. A gyorsan odahívott orvosok nem tudtak segíteni. Hamarosan elvérzett, kiszenvedett.”*

A gyógyszerész müködését egyedül a Cséby házaspár nem tudta ellátni. Mindig volt gyógyszerészsegéd, beosztott gyógyszerész, laboráns. A családi oral historyban kutatva egyetlenegy név merül fel ismét és ismét: Hübner patikussegéd. Nemcsak a szakmájában volt megbízható, de mint állandó viccmester a Cséby gyerekek, Zoli, Margit, Edit, Géza és Laci kedvence is. Az egyik vicce majdnem fordítva sült el. A történet pedig a következő. Egy alkalommal falusias külsejű ember lépett be a patikába. Csodálkozással vegyes érdeklődéssel pillantott körbe a sok patikaedényen, furcsa tárgyakon, majd odalépett a gyógyszerészhez és megkérdezte: - Mondja patikus úr, maguk anyyi

mindent megvesznek, hogy abból gyógyszert csináljanak, nem vesznek példának okáért tikszart? Hübnernek leesett az álla. – Tikszart? – kérdezett rá. – Azt. – volt a válasz. A patikus nem tudta komolyan beszél-e a páciens, vagy csupán rá akarja szedni valami kópéságra. Belement a játékba. – Hát persze! – kiáltott fel homlokára csapva. – Persze, hogy veszünk! Az idegen kurtán köszönt és távozott. Az egész történetre már a feledés homálya borult, amikor csak megjelenik a patika ajtajában emberünk. – Gyógyszerész úr, meghoztam. – Mit? – Hát, amit megbeszéltünk, a tikszart. Hübner hirtelen azt sem tudta miről van szó, de végül eszébe jutott a korábbi találkozás. Kicsit bátortalanul szólalt meg: - Hát jó, had lássam. Az ember kikísérte az utcán álló lovaskocsihoz, amely telis-tele volt a tárgyat képező anyaggal. Hübner először körbejárta a járművet, nézegette a matériát, majd megvakarta a fejét: - Nem lesz ez jó! – mondta sajnálkozva. – Hogyhogy? – ámult el emberünk. – Hát azért.... – húzta a szót -, mert ebben kakasszar is van. Az ember megdöbbsent, de igazat kellett adnia a patikusnak. Nem szólt egy szót sem, csak megfordította lovait és szó nélkül elindult hazafelé. Útközben pedig azon gondolkodott, hogyan is tudhatta ez a fránya patikus megkülönböztetni a tikok, meg a kakasok ganyóját, ami neki sohasem sikerül.

A másik mosolyra fakasztó, de mégis nyomasztó történet 1919-ben, a Tanácsköztársaság idején játszódott le. Úgy tűnik, hogy minden forradalom és diktatúra előszeretettel használta ünnepi szónoklataira az egykor elegáns Korona, majd Hungária, később Hungária-Gösser Étterem, ma egy diszkont vegyeskereskedésnek helyet adó emeletes épület erkélyét. Lévén ez a ház a Fő téren, a beszédek iránt érdeklődő emberek bőven elfértek az erkély közvetlen környezetében. 1919 márciusában erről az erkélyről adták hírül a keszthelyieknek, hogy létrejött Magyarországon a proletárdiktatúra. Az alkalmazottakat külön kérte Cséby Lajos, hogy elkerülendő minden rágalom, vádaskodás, okvetlenül vegyenek részt ezeken a jó előre meghirdetett népgyűléseken.

Késő délután volt. A Cséby család gondterhelten tárgyalta meg az új rend egyre-másra érkező szigorító rendeleteit. A hajszálon lógó államosítás tényét. Hogyan tovább? Mindenkinek volt véleménye, javaslata. A forradalom „vörös” pénzét, melynek értéke messze elmaradt a „fehér” pénztől el kellett fogadni. Hivatalos fizetőeszköz volt. Az esténként betérő és a kasszát követelő forradalmároknak természetesen minden esetben csakis a „vörös” pénzt adták át, a „fehér” maradt a patikában. De meddig lehet kijátszani a hatalmat? Sorakoztak a kérdőjelek. Olykor csend ülte meg a szobát. Egy ilyen morzsányi csendben szólalt meg, a fiatal, még alig pelyhedző állú laboráns. – Engem meg tegnap pofon vágta! Luiszer Erzsébet hirtelen felkapta a fejét és a fiatalembernek szegezte a kérdést: - Téged? Hol? Miért? - Azt tetszettek mondani, hogy menjek el arra a gyűlésre. Hát elmentem. Ott egy csomó ember volt. Azt kiabálták, hogy nincs szükség papokra, a papokat el kell zavarni, meg ilyeneket. Hát én csak megkérdeztem, hogy akkor ki fog misézni? Erre pofon

vágtak. Luiszer Erzsébet szája szegletében alig látható, szomorkás mosollyal vigasztalta meg: - Ne bánkódj. Anna és Irma almás pitét sütöttek, menj és kérjél tőlük. A konyhában lesznek.

A Cséby-féle patikának három kézzel írt receptkönyve (Manuale) maradt fenn. Orvos-és gyógyszerésztörténeti ritkaságok, ahogy arra dr. Vértes László főorvos, orvostörténész több cikkében is felhívta a figyelmet. A Manualéknak ugyanakkor helytörténeti vonatkozásai is vannak. Megtalálható benne – többek közt - herceg Festetics kombinált porának és gyomor-porának receptje, dr. Moll rheumaporainak összetétele és azt is megtudhatjuk, hogy Batthyány Ernő grófnak milyen viszketés elleni szert írt fel Benczúr doktor. A recipe-gyűjteményből kiderül, hogy Láng tanárnak milyen szemkenőcs és szájvíz enyhítette gondjait, Malatinszky felsőházi tag milyen fluidot használt. Megtalálható Mikolics Ferenc doktor több kenőcse, doktor Schulhof hashajtója, doktor Simon Sándornak, Simon Böskének Európa Szépe édesapjának teája, és leírásra került, a Csébyekkel rokon doktor Mojzer György labdacseinak összetétele. Érdekességként kell megemlíteni, hogy a humán gyógyászati és állatorvosi szerek mellett olyan szerek leírását is olvashatjuk, mint a „Villanygéphez töltő folyadék”, „Bajuszpedrő”, „Fenyőillat”, „Hajfesték”, „Hajpor”, „Hajregenerátor” és nem utolsó sorban az „Iszákosság elleni szer”. A „Csemegebor” készítésének receptje szerint, ehhez nem kell más, mint száz liter édes must és tizenhat liter koncentrált alkohol.

1905-ben Reischl Vencel keszthelyi sörgyáros nyerte el harmincöt évre Hévíz bérletét. Ezzel megindult Hévíz rohamos fejlődése. Megkezdtek a fürdőtelep feltöltését, parkosítását, kényelmes, a kornak megfelelő modern szállók, vendéglők épültek. Elindult a tavi fürdőházak felújítása. Elkészült a vízvezeték-hálózat és csatornázás. Hévíz igazi fürdőteleppé vált, ahol megfodult a hazai polgárság jó része. Akkor és később is kitűnő költőink, íróink, színészeink, festőink, énekművészeink vendégeskedtek a fürdőhelyen: Jászai Mari, Bajor Gizi, Móricz Zsigmond, Szabó Lőrinc, Barcsay Jenő, Egry József, Sárdy János és mások. 1932-ben az Írók Gazdasági Egyesülete megrendezte a Balatoni Íróhetet, amelynek utolsó három napját a mintegy harminc író, költő Keszthelyen és Hévízen töltötte. A vendégek elszállásolásáról és étkeztetéséről Hévízfürdő igazgatósága gondoskodott. Ez annál inkább kézenfekvő volt, mivel a Balatoni Íróhét tematikus üléseit Hévízen tartották.

A század első évtizedében, a hévízi orvosok által felírt gyógyszerekért Keszthelyre kellett átjarni, ugyanis a fürdőtelepen nem működött gyógyszerár. Cséby Lajos elhatározta, hogy először csak idény-gyógyszertárat nyit, majd ha ez beválik, állandó jellegű megnyitását kérelmezi. A Keszthelyi Hírlap 1910. július 3-i számának negyedik oldalán a következő hírrel találkozhatunk: „*Új gyógyszerár. Cséby Lajos keszthelyi gyógyszerész Hévízen fürdői gyógyszerárt rendezett be. A vármegyei főorvos dr. Thassy Gábor a múlt héten vizsgálta felül az új gyógyszerárt. Annak berendezését teljesen megfelelőnek nyilvánította és azt a közfoglalomnak átadta.*” Mivel a lap harmadikán jelent meg a friss hírrel,

minden jogunk megvan arra következtetni, hogy az idény-gyógyszertár megnyitásának időpontja: 1910. július 1-je volt, helyileg a Ferencz József Házban (ma D osztály), a Kurszalon szomszédságában. Cséby Lajos látta el a gyógyszerészi teendőket, a keszthelyi patika vezetését beosztott gyógyszerészére bízta. A tél kezdetén bezárt az intézmény, hogy a következő év nyarának elején ismét kinyisson. Nem elégedtek meg csupán az őslakosok és vendégek vásárlásaival. Már 1914-ben hirdetést jelentettek meg a Tolnai Világlapjában, miszerint, ha „*Meg akar szabadulni végleg a Rheumától*” arra megvan a lehetősége. (A hirdetés fakszimiléje megjelent a Hévíz folyóirat 2009/4 számának hátsó borítóján.) A hosszú szövegben külön kiemelték, hogy „*Amit mi Önnek most ajánlunk, az természetes, nem mesterséges úton előállított gyógyszer. Oly szer, melyet a természet maga nyújt a szenvedő emberiségnek.*” Az ugyan nem derül ki milyen gyógyszerről van szó (talán iszapról?), és hogyan kell használni, de azt megtudhatjuk, hogy „*aki hozzánk fordul, teljesen ingyen és bérmentve küldünk tanulságos és rendkívül érdekes leírással egy próbaadagot. (...) Tehát írjon mielőbb Fürdőgyógytár, Hévíz-fürdő, Zala megye 209 szám*”. Valószínűleg ebből az időből származik a fentiekben említett és folyamatosan vezetett receptkönyvek egyikében, a saját szabadalmú „Lotus crème”.

Cséby Lajos hévízi tartózkodásai alatt, alkalmanként ellátogatott a jó nevű és pezsgő életű Kurszalon Étterembe, ahol nyáron a Budapestről Hévízre szerződött cigánybandák játszottak: Radics Béla, Sovánka Nándor, Magyar Imre és zenekara. A gyógyszertár tulajdonos szolid ember volt, ám szerette a cigánymuzsikát és meg-megajándékozta a kedvenc nótáját fülébe húzó primást egy-egy ropogós bankóval. Késő ősszel a zenészek visszamentek a fővárosba. Egyik télen Cséby Lajos és felesége ügyek intézésére Budapestre utaztak. Vacsorázni az egyik étterembe tértek be, ahol a helyet foglaló házaspár mellé szinte azonnal odajött a primás és szép halkán elkezdte húzni Cséby Lajos kedvenc nótáját. A szigorú, ám felettébb arany-szívű feleség, Erzsébet asszony felcsattant, szúrós szemekkel, kérdően fordult oda férjéhez: - Fiam! Honnét ismeri magát ez a primás? Mit volt, mit tenni? A történet pikantériája csak az volt, hogy Budapestre kellett utazni, és a nagyváros számos étterme közül pont ebbe kellett elmenni ahhoz, hogy a „lebukás” megtörténjen. Természetesen az eset után be kellett „vallani” a hévízi cigányzenés délutánokat.

Nagy könnyebbség volt, amikor Cséby Lajos fia Géza (1903-1957) is elvégezte a Pázmány Péter Tudományegyetem Gyógyszerészeti Fakultását és 1928-ban kézhez vehette diplomáját. Ezt követően Bécsben, Arthur Löw patikájában, a Steingasse 7-ben töltött el két és fél hónapot diploma utáni szakmai gyakorlaton, ezt követően visszatért Keszthelyre. Édesapja gyógyszertárában kezdett el dolgozni, majd a nyári idényt Hévízen a Lótusz Patikában töltötte. Cséby Géza szeretett fényképezni és rengeteg fotót készített hévízi barátairól, a megismert éppen Hévízen tartózkodó vendégekről. Számos képén látható barátjával, a fürdő fiatal orvosával, dr. Moll Károllyal is.

Hévíz folyamatos fejlődése szükségessé tette állandó jellegű gyógyszertár létesítését. Ez annál égetőbbé vált, amikor 1931-ben Hévízszentandrás körorvosi székhely lett, mely állásra kiírt pályázatot dr. Predl (Petres) Istvánt nyerte el. „*A súlyos gazdasági viszony miatt azonban – írja dr. Szántó Imre Hévíz története című kétkötetes monográfiájában – a község a legelőnyösebben mégis úgy szerette volna megoldani, hogy a Hévízfürdőn levő idénygyógyszertár egész éven át tartson nyitva, mégpedig a fürdőidényben a fürdőtelepen, télen pedig Hévízszentandrás község forgalmas részén*”. Az 1931-es terv azonban még 1933-ra sem valósult meg. A hévízi képviselőtestület 1933. április 15-én újfent foglalkozott az üggyel és kimondta, hogy ismételten kéri a községben állandó jellegű gyógyszertár felállításának engedélyezését. A testület ezzel egy időben Cséby Géza, valamint Ferenczy Géza okleveles gyógyszerészek személyjogú gyógyszertár engedélyezése iránt beadott kérvényét az illetékes hatóságokhoz felterjesztette. Az engedélyt végül Ferenczy Géza kapta meg, ő nyithatott állandó jellegű patikát Hévízen, Csébyék pedig a keszthelyi Két Oroszlán gyógyszertárat vitték tovább.

(Megjelent: Hévíz. Művészeti és művelődési folyóirat 2010/2. 30-42)